

MERSİN'İN EKONOMİDEKİ ROLÜ VE POTANSİYELİ

Serpil TOMAK¹

Özet: Mersin'in ekonomideki rolü ve potansiyelini belirleyebilmemiz için öncelikle Mersin gibi orta ölçekli şehirler ile büyük şehirlerin arasındaki temel farklılıklara bakmamız gerekmektedir. Büyük şehirlerle ilgili farklılıkları belirleme, orta ölçekli şehir karakteristiklerinin tespitine yardımcı olacaktır. İş yapma şekilleri de şehir karakteristiklerinden etkilenebilmektedir. Bu çalışmada da Mersin'in ekonomik potansiyelini ortaya koyabilmek ve rekabet gücünü artırabilmek için global kriterler çerçevesinde mevcut durum ve potansiyeli analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yığınlaşma ekonomisi, orta ölçekli şehirler, şehir karakteristikleri

THE ROLE AND ECONOMIC POTENTIAL OF MERSIN

Abstract: Before identifying the economic role and potential of Mersin, we have to determine the difference between the big and medium-sized cities. Identifying the difference related with big cities would help to determine the typology of medium-sized cities. The way of doing businesses may be effected by the medium-sized city characteristics. Besides, we need to analyze global criterions for the success of cities. In this study for the purpose of outline and improvement of the Mersin competitiveness within the global criterions, current situations and potentials are analyzed.

Key words: Economies of agglomeration, medium-sized cities, city typologies

GİRİŞ

Küçük ölçekli, orta ölçekli ve büyük ölçekli işletme sınıflandırması, işletme yapısı ve karakteristik özellikleri ve birbirleri ile farklılıkları bilinmektedir. Benzer şekilde, şehirler de büyük ya da global şehirler, orta ölçekli şehirler ve küçük ölçekli şehirler olarak sınıflandırılmaktadır. Farklı büyüklükteki şehirler, farklı ekonomik dinamiklere ve uygulamalara sahip olmaktadır. Dolayısıyla da farklı potansiyel fırsatlar ve engellerle karşılaşmaktadır.

Mersin'in ekonomideki rolü ve potansiyelini belirleyebilmemiz için öncelikle Mersin gibi orta ölçekli şehirler ile büyük şehirlerin arasındaki temel farklılıkları ortaya koymak gerekmektedir. Bunun yanında, büyük

¹ Yrd.Doç.Dr. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.
email: serpild@mersin.edu.tr

şehirlerle ilgili farklılıkları belirleme, orta ölçekli şehir karakteristiklerinin tespitine yardımcı olacaktır.

Şehirler arası sürekli bir iş akımları, bağlantılar ve etkileşim sözkonusudur. İş yapma şekilleri de şehirlerin ekonomik rollerinden ve karakteristiklerinden etkilenebilmektedir. Orta ölçekli şehir karakteristiklerini belirleme Türkiye'deki orta ölçekli şehirlerin ekonomik rollerindeki ve performanslarındaki farklılıkları anlamamıza yardımcı olacaktır. Buna ilaveten, ölçek ayırımı ulusal düzeyde bölgesel politikaların geliştirilmesine, uygulanması düşünülen teşviklere de altyapı oluşturacaktır. Bu çalışmada genel anlamda şehirlerin özeldi ise Mersin ilinin karakteristik özellikleri, dinamikleri ve ekonomik potansiyeli irdelenmektedir.

1. Orta Ölçekli Şehir Tanımı

Ölçek belirlenmesinde birtakım nicel ve nitel ölçütler kullanılmaktadır. Nicel ölçütlerin başında il nüfusu, işsizlik oranları, ortalama işçilik ücretleri, kişi başına düşen milli gelir, kalkınmışlık seviyesine göre verilen vergi teşvikleri gibi ölçütler ele alınmaktadır. Bunun dışında büyük ölçekli ve orta ölçekli şehir ayırımında uzmanlaşma, ürün geliştirme, beceri esaslı sektörler ve pazarların özellikleri bakımından nitel farklılıklar ölçek ayırımında esas alınabilmektedir.

Büyük ölçekli şehirlerde kümelenme ekonomisinde kentleşme, orta ölçekli şehirlerde ise yerelleşme egemendir. Bunun yanında büyük ölçekli şehirler yeni firmaların çoğalmasına ar-ge vasıtasıyla kaynaklık etmekte; orta ölçekli şehirlerde ise, mevcut standardize ürünlerin üretimi söz konusu olmaktadır. Yüksek uzmanlığa sahip işgücü büyük şehirlerin özelliği iken; küçük ya da orta ölçekli şehirler düşük nitelikli ve düşük çeşitlilikte işgücü becerisine sahiptir.

Büyük şehirler bilgiye dayalı hizmetlerde güçlü iken, imâlatta daha zayıf olmakta; orta ölçekli şehirler ise tersine imâlatta güçlü iken, bilgiye dayalı hizmetlerde zayıf olmaktadır. Yine büyük şehirler yüksek oranda çeşitlenmiş, büyük pazarlara hitap ederken; orta ölçekli şehirler düşük çeşitlenme ile küçük yerel pazarlara satış gerçekleştirmektedir.

81 ilimiz içerisinde 1.595.938 toplam nüfusu ile nüfus bakımından hernekadar Türkiye'nin 8. büyük, GSYİH bakımından %2.8'lik payı ile Türkiye'nin 7. büyük ekonomisine sahip şehiri olsa da Mersin; ölçek ayırımında uzmanlaşma, ürün geliştirme, beceri esaslı sektörler ve pazarların özellikleri gibi karar değişkenleri bakımından Mersin ekonomisi orta ölçekli şehir karakteristiklerine sahiptir. Orta ölçekli şehir karakteristiklerinin temel özelliklerinden biri olan imalât sanayinin Mersin'de güçlü olduğu görülmektedir (Bakınız Tablo 1).

Hızlı nüfus artışında güney doğu ve doğu bölgelerimizden hızla almış olduğu dış göçler etkili olmaktadır. Göçle birlikte işsizlik oranlarında da artış kaydedilmiş, eğitimsiz ve düşük nitelikli işgücü sorunu ve bir dizi yapısal sorunları da beraberinde getirmiştir. TÜİK verilerine göre 2008 yılı itibariyle, Türkiye genelinde işsizlik oranı %11 iken, Mersin’de bu oran %16.8 olarak Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

2. ŞEHİR KARAKTERİSTİKLERİ

Şehirler belirli faaliyetlerde yoğunlaşınca o şehrin temel karakteristik özelliklerini oluşturmakta ve bu faaliyetleri ile ön plana çıkmakta ve bilinmektedir. Örneğin; Bursa denilince otomotiv sanayi, Antalya denilince bacasız sanayi turizm sektörü, Denizli denilince tekstil endüstrisi akla gelmektedir. Bazı şehirler birden fazla özellikleri ile de adını duyurabilmektedir. Megakent İstanbul hemen hemen çoğu sektörel faaliyette; modanın, finansal faaliyetlerin, eğitim faaliyetlerinin, hizmet faaliyetlerinin merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel şehir karakteristikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Sanayi şehirleri ya da Endüstriyel şehirler
2. Turistik şehirler
3. Geçit şehirler
4. Kültür ya da üniversiteler şehirleri
5. Büyük şehir bölgesi
6. Bölgesel hizmetler şehirleri.

2.1. Sanayi Şehirleri ya da Endüstriyel şehirler

Tarihsel olarak coğrafik avantajının üstünlüğünden dolayı (iklim, liman gibi) ya da hammaddelere yakın olmasından dolayı (kömür madenleri gibi) bir ya da birden fazla endüstriyel sektörlerde ağırlığı olan şehirler sanayi şehirleri olarak nitelendirilmektedir. Sanayi şehirleri Türkiye’de hakim olan şehir türüdür. Bu şehirler sanayi konusundaki uzmanlığına tarihi ve coğrafik üstünlüklerinden dolayı sahip olmuşlardır.

19. ve 20. yüzyılın sanayi şehirleri 21. yüzyılın başında önemini yani rekabetçi avantajını kaybetmiştir. Hammaddeye yakınlık avantajı tüketildiğinden dolayı, sanayi türü eskimiş, demode olmuş olduğundan ya da aynı ürünün dünyanın başka bir yerinde daha ucuza mâl edilmesinden dolayı önemini yitirmiştir. Sonuç itibariyle bu şehirlerin ortak özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür (Hildreth,2006:26):

- Ekonomi büyük ölçüde tek bir sanayi dalına bağımlı çalışmaktadır.
- Endüstride faaliyet gösteren işletme sayısı sınırlıdır.

- Endüstride çalışan iş gücü de katı işgücü bölümlenmesinden dolayı sınırlı becerilere sahip olmaktadır. Bu çalışma yöntemi de transfer edilebilir iş gücü becerilerinin gelişimini engellemektedir.
- Şehrin pazarlarla bağlantısı insanların etkinliğinden ziyade –modern ekonominin gereklerini karşılamaktan uzak bir şekilde- imâl edilmiş malların etkin ulaşımından kaynaklanmaktadır.

Örneğin; Kırıkkale (%58.9), Zonguldak (47,3), Karabük (30,3) sanayi sektörüne bağımlı olarak çalışmakta olup, sektörel çeşitliliği düşük illerimizdendir. Bilgiye dayalı modern ekonomi karakteristiklerine uygun olarak sanayi şehirleri de hizmet sektöründe yeni fırsatlar arayışına girebilmekte; Ancak, düşük kuruluş yeri maliyeti arayışında düşük katma değerli hizmet alanlarını çekme gibi bir riski de beraberinde barındırmaktadır (Hildreth,2006:26). Ancak, sanayisini modernize etmiş, global trendlerle uyumlu güçlü sanayicilik altyapısı da şehri başarılı yapabilmektedir.

İmalat sanayinin ağırlıkta olduğu başlıca illerimiz şunlardır; Kırklareli (%59), Kocaeli (%58.5), Tekirdağ (%43.5), Manisa (%40.9), Konya (%40.9) ve Bursa'dır (%39.2). Bu şehirler aynı zamanda –Manisa ve Konya hariç- megakent İstanbul'un yakın çevresindeki güçlü imâlat bölgeleridir.

2.2. Turistik Şehirler

Yerli ve yabancı ziyaretçileri sahip olduğu tarihi, doğal (deniz ya da göller gibi), kültürel ve mimari güzelliklerinden, tarihi eserlerinden dolayı çekim merkezi oluşturan şehirlerdir. Bu şehir tipolojisi birincil ya da ikincil şehir karakteristikleri olabilmektedir. Büyük ölçüde turizm gelirlerine bağımlı şehirler turizm faaliyetlerinin mevsimsel etkilerinden, sezonluk olduğundan dolayı da düşük nitelikli iş gücü ile çalışma ya da yarım zamanlı çalışan iş gücü potansiyeli ile olumsuz etkilenebilmektedir. Bununla birlikte, diğer sektörlerle yayılarak çeşitlendirme yapabilen şehirler turizm endüstrisi ile diğer hizmet temelli endüstriler arasında sinerji yaratabileceklerdir.

Çok iyi korunmuş ve ticarileştirilmiş bir tarihi miras orta ölçekli şehirler açısından iyi bir gelir kaynağı olabilmektedir. Firma kararları, sivil otorite ve bireysel kararlar da dahil olmak üzere şehrin fiziki plan kararlarını etkileyebilmektedir. Şehrin kalitesi aynı zamanda yaşam kalitesini de etkileyerek turistik şehirler diğer şehirlere de örnek oluşturabilmektedir (Hildreth,2006:28). Buna ülkemizde en iyi örnek olarak Antalya gösterilebilir. Gelirlerinin önemli bir kısmını turizm ve buna bağlı sektörlerden elde etmektedir. İmalat sanayinin payı ise (%3.6-2001 yılı) çok düşüktür.

2.3. Geçit Şehirler

Bu türden şehirler ulusal ya da uluslararası ekonomi ile bağlantıları sağlayan hava alanları olan ya da güvenli limanlara sahip şehirlerdir. Daha çok malların ulaşımı amacıyla geliştirilmiş şehirlerdir. Geçit şehirler şehir karakteristikleri açısından ikincil bir önem arz etmektedir. Geçit şehirleri gidilecek hedef şehir olmaktan ziyade asıl ulaşılacak istenen yere vasıta olması gibi bir risk içermektedir. Bu durumda geçit şehrinin asıl odak noktası rutin servis hizmetleri ile lojistik faaliyetleri olmaktadır. Bu da o şehri daha nitelikli, yüksek ihtisas alanlarına, katma değeri yüksek hizmet alanlarına girme fırsatları vermemektedir (Hildreth,2006:27). Mersin'deki doğrudan yabancı yatırımcıların çoğunluğu toptan ve perakende sektörlerde kendini göstermektedir. Nitelikli, katma değeri yüksek yabancı doğrudan yatırımların gerçekleşmesi bir şehri başarılı kılacaktır. Bu sağlanamazsa sahip olunan serbest bölge ve liman Mersin'i geçit şehri özellikleri ile sınırlandırma gibi bir riski barındırmaktadır.

2.4. Kültür ya da üniversiteler Şehirleri

Bilim ve teknolojiye uzmanlığı ile, bölgesel anlamda inovasyonu geliştirici rolü ile öncü, güçlü ve donanımlı üniversitelere sahip şehirler anlamını taşımaktadır. Üniversite bir şehir için en önemli varlıktır. Üniversite şehre çeşitli yönlerden katkı sağlar; İşçilerin eğitim yoluyla niteliklerinin iyileştirilmesine, zenginleştirilmesine, teknoloji gelişimi ve transferine, iş ağlarının geliştirilmesine katkı sağlar. Sonuç itibarıyla bir şehrin tarihi bir sanayi şehri olmaktan çıkarak bölgesel hizmet şehrine dönüşmesine kaynaklık eder (Hildreth,2006:29). Bilgiye dayalı ekonomilere geçişte üniversitenin akademik gücünü arkasına alan bir şehir ekonomik anlamda ve şehirdeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi anlamında da daha güçlü olmaktadır. Üniversite yaptığı akademik araştırmalarla şehrin sorunlarına lokal çözümler üreterek katkı sağlama gücüne sahiptir. Ülkemizde İstanbul ve Ankara üniversiteler şehri olarak kabul edilebilir. Ancak bu iki büyük şehrimizin tek özelliği bu değildir. Megakent olarak İstanbul hemen hemen her sektörde öncü şehir olarak ülke ekonomisindeki yerini korumaya devam etmektedir.

2.5. Büyük Şehir Bölgesi

Tamamlayıcı bilgiye dayalı endüstrilerde yoğunlaşarak sermaye birikimi olan, ulusal ya da global ekonomide karşılaştırmalı üstünlüğe sahip büyük şehirlere yakın olan şehirlerdir. Bu şehirlerin başarısı büyük şehre yakınlığı ile açıklanmaktadır (Hildreth, 2006:30). Gayrimenkul ve işçilik

maliyetlerinin yüksek olması imâlatın nispeten daha ucuz olduğu büyük şehirlerin yakın bölgesine kaymasına neden olmaktadır.

İstanbul şehir bölgesini çevreleyen ilçe ve diğer şehirlerde –Kocaeli, Kırklareli, Tekirdağ, Bursa gibi- imâlat sanayinin çok güçlü ve ağırlıkta olmasının nedeni de budur. İzmir’e yakın olma avantajını kullanan Denizli buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. İstanbul’a kıyasla bu şehirlerde yaşamak ve faaliyette bulunmak, yatırım yapmak daha ekonomiktir. İşçilik ve iş kurma maliyetleri daha düşüktür. Bunun yanında girişimciler büyük şehre yakın olmanın avantajlarından da yararlanabilmektedir. Karşılıklı iş görüşmelerini yapmada seyahat kolaylığına sahip olma, global pazarlara erişim açısından avantajlıdır. Bunun yanında kümelenmenin sağlayacağı kazanımlar söz konusudur. Yaratıcılık, koordinasyon, esneklik, güvene dayalı ilişkilerin inşasının gerekli olduğu teknoloji yoğun ya da yüksek teknolojiye dayalı hizmetlerde (yazılım hizmetleri, bilimsel ve teknik danışmanlık ve araştırma gibi) yakın olmak önemlidir (Hildreth, 2006:31).

2.6. Bölgesel Hizmetler Şehirleri

Kendi alanında geniş düzeyde istihdam olanakları sunan, perakende ve diğer hizmet sektörleri arzında yüksek oranda imkânlar sunan şehirlerdir. Bölgesel hizmetler şehiri diğer şehir özelliklerini bünyesinde barındıran şehirlerdir. Coğrafik avantaja sahip olabilir. Endüstriyel geçmişe de sahiptir. Ancak, endüstriyel şehirlerden farklı olarak sanayisini modernize etmiş şehirlerdir. Geçit şehri olmanın yanı sıra önemli bir turizm mirasına da sahip olabilmektedir. Yalnız ulaşılmak istenen yere vasıta olmaktan ziyade kalmaya değer hedefler taşıma özelliğine sahiptir. Bu nedenle güçlü bir çekim merkezi olmakta ve diğer ekonomik faaliyetleri de tetiklemektedir. Mali hizmetlerde, diğer iş hizmetlerinde, medya hizmetlerinde ve turizm hizmetlerindeki gücü nedeniyle hükümetlerin de ilgi odağını oluşturan şehirler olmaktadır (Hildreth, 2006:32). Bu nedenle de yüksek üretim düzeyi ile kendi bölge hinterlandına hizmet vermekte ve ulusal ekonomiye de önemli katkı sağlamaktadır.

Geleneksel sanayiden, modern hizmetler endüstrisine geçişin işsizlik, eski beceriler yığını gibi sosyal maliyetleri arttırdığı görülmektedir. Bu türden bölgeler çekim merkezi oluşturduğundan dolayı, yüksek göç oranı sosyal eşitsizlikler sorununu beraberinde getirmektedir (Hildreth, 2006:33). İstanbul başta olmak üzere İzmir, Adana, Antalya ve Mersin gibi birçok ilimizde yoğun olarak eğitimsiz ve vasıfsız işgücü göçüne maruz kaldığı ve bununla ilgili ekonomik ve sosyal sorunlara sahip bulunduğu bilinmektedir.

3. YIĞINLAŞMA EKONOMİSİ

Camagni'ye (2003) göre karşılaştırmalı üstünlükten ziyade mutlak avantaj temelli olmak şartıyla bir şehir, sermayeyi ve iş gücünü etkileyerek rekabetçi gücünü artırabilir. Ve yine Camagni'ye (2003) göre, bir şehir ya da bölge teknoloji, sosyal, alt yapı ve kurumsal varlıklar bakımından yüksek düzeyde nitelikli ve dışa dönük ise ve aynı zamanda bireysel firmaların yararlandığı bir sistemle işliyse, o şehir ya da bölgenin mutlak rekabetçi avantaja sahip olduğu söylenebilir. Ekonomik faaliyetlerdeki yığınlaşma bölgesel gelişimi beslemekte ve rekabetçi üstünlük getirmektedir.

Marshall'ın yerelleşme teorisi yerel endüstriyel uzmanlaşmanın faydalarına dayanmaktadır. Bir şehrin ekonomik performansı; nitelikli ve eğitilmiş iş gücünü, sermaye ve teknolojiyi çekme becerisine bağlıdır. Bu anlamda şehirler yüksek nitelikli personeli ve yeni yatırımları çekmede birbiri ile rekabet halindedir.

Yığınlaşma ekonomisi diğer işletmelere, insanlara, sermayeye, mal ve hizmetlere yakın olmaktan dolayı elde edilen kazanımlardır. Yığınlaşmanın getirdiği temel kazanımları şu şekilde özetlemek mümkündür (Hildreth, 2006:15):

- **Pazar büyüklüğü;** firmaların pazarlara ve tedarikçilerin (ileriye ya da geriye entegrasyon olarak bilinmektedir) mal ve hizmetlerine erişimi geliştirir.
- **Emek piyasaları;** daha nitelikli işgücünün işin niteliklerine uygun olarak tedarikinde daha geniş iş gücü olanakları sağlar.
- **Bilgi çoğalımı ya da birikimi;** firmanın diğer firmalarla yakın olması bilgi paylaşımına ve dolayısıyla çoğalımına da katkıda bulunur. Bu durum bilgi taşınmaları olarak ifade edilmektedir. Diğer firmaların inovasyonları, yaptıklarına ilişkin yakın gözlem imkânı teşvik edici olmakta, firmanın gelişimine altyapı sağlamaktadır.

Günümüzde ülkelerin ya da şehirlerin başarısında bu yığınlaşma ekonomisi belirleyici olmaktadır. Yığınlaşma ya kendiliğinden ekonominin doğası sonucu ortaya çıkmakta ya da devlet eliyle –teşvikler ve politikalar- oluşturulabilmektedir. Kümelenmelerin ve yığınlaşmaların cazibesi nitelikli iş gücü havuzu ve yüksek nitelikli altyapı ve diğer nitelikli kolektif kaynaklarla birlikte daha da artmaktadır.

Yığınlaşma ekonomilerinin temel nedenleri konumluk yerle ilgili ölçek ekonomisinde aramak gerekir. Konumluk yer aynı anda diğer firmalarla birlikte yer almayı -tedarikçiler ve ortaklar yanında rakipleri decazip hale getirmektedir (EFILWC,2008:3). Firmaların rekabetçi bir ortam içerisinde yer almaları ve rakiplere yakınlık, üretkenliklerini artırmaktadır. Yüz yüze görüşmelerin yoğunluğu yaratıcı bir atmosfer oluşturarak;

inovasyonu ve iş çoğalmasını artırmaktadır. Rakiplere yakın olmak aynı zamanda firmaların üzerinde geliştirici bir etki yaratmaktadır.

4. KÜMELENME TEORİLERİ

Michael Porter'ın kümelenme teorisi, bölge ya da şehirlerin rekabetçi üstünlükleri modellerine ilişkin en yaygın olarak kullanılan ve de en etkili olmuş modeldir. Rekabetçi üstünlükte belirleyici 4 temel unsur şunlardır (Simmie ve diğerleri,2006:45):

- rakiplerin yoğunluğu ve rekabetçi strateji,
- uygun ve sofistike talep koşulları,
- endüstri ve hizmetleri destekleyici uzmanlığın varlığı,
- uygun tedarik koşulları.

Bu dört faktörün pozitif yönde etkileşimi birbirini besleyen bir etkileşim yaratmaktadır. Porter'a göre firmalar arasında rekabetçi avantajı ve inovasyonu sağlamada coğrafik yakınlık firmalar üzerinde geliştirici etki yaratmaktadır.

Kümelenme "bir yerin rekabet yeteneğine sahip olduğu bir sektörde yoğunlaşmasıdır." Bugün dünyaca bilinen başarılı kümeler şunlardır; Silikon vadisi, Hollywood ve Londra şehri (EFILWC,2008:4). Mersin'de küçük çapta kümeler görülebilmekle birlikte, Mersin denilince akılda kalan belirgin bir kümelenme ekonomisinden bahsedilememektedir. 2006-2016 Mersin İnovasyon Stratejisi çalışması kapsamında üç stratejik alan –lojistik, tarımsal gıda ve turizm- belirlenmiş; desteklenmesi ve geliştirilmesi benimsenmiştir. Bu çalışmanın amacı direkt olarak sektörel kümeler oluşturmak olmamakla birlikte; bu alanlarda sektörel yoğunlaşmanın teşvik edilmesinin, bir başka deyişle hedeflenmesinin belirgin bir kümelenmeye neden olup olmayacağını zaman gösterecektir.

5. MERSİN'İN REKABETÇİ EKONOMİK PERFORMANSI

Basit bir ifadeyle **başarılı şehir** hem ulusal düzeyde hem de bulunduğu kendi bölgesinde ekonomik anlamda öncü olan, katkı sağlayan şehirler olarak tanımlanabilir. Günümüzde bu katkının odak noktasında üç kavram esas alınmaktadır; rekabetçi olma, üretken olma ve inovatif yani yenilikçi olma. Yüksek ekonomik performansa sahip olmak şehrin yüksek düzeyde rekabetçi olmasıyla özdeşleşmektedir. **Şehir ekonomilerinin rekabetçiliği** ise şu şekilde tanımlanmaktadır (Simmie ve diğerleri,2006:21):

"Yüksek büyüme oranı ile, yenilikçi ve kârlı firmalar; eğitimli, yaratıcı ve girişimci işgücünü muhafaza etme ve çekme amacıyla şehirlerin kendi iş çevrelerini, beceri temellerini, fiziksel, sosyal ve kültürel alt yapılarını

güncelleştirebilme kabiliyetleri ve bu sayede yüksek verimlilik, yüksek istihdam oranı, yüksek ücretler, yüksek GSYİH ile düşük düzeyde gelir dağılımı eşitsizliği ve düşük düzeyde sosyal dışlama sağlaması.”

Geleneksel ekonomi düzeninde işletme gelişiminin tesisi, işletmelere sağlanacak kamu desteği ve verilecek teşvikler esasında şekillenmekte idi. Yeni ekonomik düzenin esasını ise (Christopherson, 2004):

- işgücü becerilerinin kalitesi ve derinliği,
- çalışanların, işverenlerin, yerel yöneticilerin yeni beceri ve yaklaşımları öğrenme ve benimseme kabiliyetleri,
- inovasyon kapasitesi

oluşturmaktadır. Ekonomik gelişmedeki farklılıkları açıklamada coğrafik konumun etkisi ya da ekonomik gelişmişlik düzeyini yerleşim yerinin coğrafik özellikleri ile ilişkilendirme eğilimleri çok yaygındır. Tropik iklimde sahip bölgelerde kişi başına düşen gelirin düşük olması eğilimleri, büyük şehirlerin iyi limanlara sahip yerlerde kurulu olduğu inancında olduğu gibi. Glaeser’e göre ise (2005) “şehirlerin başarısında değerli bir şeye yakınlık belirleyici olmaktadır. Geçmişte limanlara yakınlık, kömür madenleri ya da hükümete yakınlık bir şehri başarılı kılıyordu. Bugün ise, insanlara ve onların fikirlerine yakınlık şehirleri başarılı yapan unsurdur”.

Coğrafik konumun ekonomik gelişmedeki etkisi günümüzde ikincil bir önem arz eder olmuştur. Coğrafik avantajın (nehirler, geçit noktası yollar, limanlar) olumlu katkıları kabul edilmekle birlikte günümüzde bir şehrin sahip olduğu majör avantaj olarak görülmemektedir. Dünyada bir çok büyük ve güçlü şehirler liman şehirleridir. Tarihsel olarak limanlara yakın olarak kurulan bu şehirler günümüzde gücünü, istihdamını ve gelirlerini bu rolden sağlamamaktadır (Krugman,1998; Fujita ve Mori,1996; Glaeser,2005). Örneğin; Hong Kong önemli bir liman kenti olmakla birlikte gelirlerinin daha az kısmını lojistik faaliyetleri (%9.3), daha büyük bölümünü ise (%25.6) finansal hizmetler, sigortacılık ve diğer iş hizmetleri oluşturmaktadır. New York, Barcelona gibi liman kentlerinin de temel gelir kaynakları bu özelliklerine dayanmamaktadır.

Mersin de 1954 yılında temelleri atılan Mersin limanının 1961 yılında hizmete girmesiyle birlikte sanayileşme hız kazanmış; geçmişte önemli bir liman kenti olmanın avantajıyla da bugün sahip olduğu büyük firmaların -100 işçiden fazla işçi çalıştıran- çoğunun temelleri o dönemde atılmıştır (Ataş-1957,Ankara Un-1967, Akdeniz Gübre Sanayi-1968, Soda Sanayi1969, Plassa Plastik Sanayi-1969, Çimsa-1972, Çupasan Plastik-1972, Anadolu Cam-1973, Çimsataş Çukurova İnşaat Makinaları-1979, Kromsan-1979). Sonrasında ne yazık ki büyük ölçekte kurumları bölgeye çekme açısından gelişmesi aynı hızla gitmemiştir.

Bir şehrin ekonomik başarısında ve rekabetçi gücün tesisinde etkili olan faktörler şunlardır (Simmie ve diğerleri,2005:14):

- 1- inovasyon,
- 2- işgücünün niteliği,
- 3- sektörel çeşitlilik,
- 4- bağlantısallık,
- 5- stratejik karar verme kapasitesi.
- 6- yaşam kalitesi unsurları.

5.1. İnovasyon

2006-2016 Mersin İnovasyon Stratejisi çalışması kapsamında Mersin’i de liman kenti olarak konumlandırma, çıkış noktası olarak liman esas alınmakta ve lojistik faaliyetleri 3 stratejik alandan biri olarak gösterilmektedir. Bunun yanında tarımsal gıda ve turizm sektörü de stratejik alan olarak belirlenmiştir. Ancak stratejik alan olarak belirlenen bu sektörler geçerliliğini korumakla ve orta ölçekli şehirler açısından lojistik faaliyetleri önemli bir gelir kaynağı olmakla birlikte Mersin’i rekabetçi ve güçlü kılacak bir başka deyişle birinci lige taşıyacak nitelikte olmaktan uzaktır. Mersin’in stratejik olarak coğrafik temelli özelliklerine atıflı belirlenen alanlar orta-ölçekli şehir yapısını kuşkusuz kuvvetlendirecektir.. Ancak, bir sonraki adım global rekabetçi trendler de göz önünde bulundurularak katma değeri yüksek, nitelikli alanların hedeflenerek sektörel dönüşüme ivme kazandıracak, buna yönelik stratejik karar verme kapasitesinin güçlendirilmesi ve eylem planının oluşturulması olmalıdır.

Tablo 1’den de anlaşıldığı gibi iktisadi faaliyet kollarına göre GSYİH dağılımı Mersin’in son 14 yılda (1987-2001) çok büyük sektörel bir dönüşüm geçirdiğini söyleyemeyiz. Yani; tarım, sanayi ve hizmetlerin göreceli paylarında çok büyük sapmalar gözlenmemektedir. Türkiye’de bazı illerimizde ise, -Konya, Gaziantep, Kahraman Maraş, Manisa, Denizli gibi-tarım’ın sektörel payı yarı yarıya inerken sanayi, ticaret ile ulaştırma ve haberleşme sektörlerinin paylarında önemli oranda artışlar kaydetmişlerdir (bakınız www.tuik.gov.tr). Bir başka deyişle bu şehirler önemli boyutta sektörel dönüşüme uğrayan illerimizdir.

Tablo 5.1: 2001 Yılı Cari Fiyatlarla İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYİH

Sektörler	Değer (Milyon TL)	Sektör Payları (%) 2001-1987
1. Tarım	948.054.884	18,8- 22,0
a. Çiftçilik ve hayvancılık	914.791.364	18,2 -20.4
b. Ormancılık	20.923.904	0,4 -1.4
c. Balıkçılık	12.339.616	0,2 -0.3
2. Sanayi	1.343.014.636	26,6 -29,9
a. Madencilik ve taşocakçılığı	6.714.167	0,1 -0.1
b. İmalat sanayii	1.279.123.123	25,4 -28.9
c. Elektrik, gaz, su	57.177.346	1,1 -0.9
3. İnşaat	126.792.847	2,5 -5,6
4. Ticaret	877.158.357	17,4 -16,5
5. Ulaştırma ve haberleşme	674.697.030	13,4 -9,7
6. Mali kuruluşlar	125.998.772	2,5
7. Konut sahipliği	222.776.511	4,4
8.Serbest meslek ve hizmetler	174.008.316	3,5
9. (Eksi) İzafi banka hizmetleri	52.473.280	1,0
10. Sektörler toplamı(1-9)	4.440.028.071	88,1
11. Devlet hizmetleri	366.865.898	7,3
12. Kâr amacı olmayan özel hizmet kuruluşları	5.248.905	0,1
13. Toplam (10 + 11 + 12)	4.812.142.875	95,5
14. İthalat vergisi	227.943.619	4,5
15. GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla) (13+14)	5.040.086.494	100,0

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Büyük şehirler bilgiye dayalı hizmetlerde güçlü iken, imâlatta daha zayıf olmaktadır. Orta ölçekli şehirler ise tersine imâlatta güçlü iken, bilgiye dayalı hizmetlerde zayıf olmaktadır. Sektör paylarına baktığımızda Mersin’de en büyük payı imâlât sanayi (%25.4), ikinci en büyük payı ise tarım sektörü almaktadır. 2006-2016 Mersin İnovasyon Stratejisi çalışması kapsamında lojistik, tarımsal gıda ve turizm sektörü de stratejik alan olarak belirlenmiştir. Bir başka deyişle bu sektörel yapılanma hedefinin, çabalarının ne ölçüde amacına ulaştığı önümüzdeki yıllarda kendini gösterecektir.

Tablo 5.2: 2001 Yılı Cari Fiyatlarla İllerin GSYİH Payı

İstanbul	21.3
Ankara	7.6
İzmir	7.5
Kocaeli	5.1
Bursa	3.6
Adana	3
İçel	2.8
Antalya	2.6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Orta ölçekli şehirlerin en büyük sıkıntılarında biri risk sermayesi fonlarından yoksun olması nedeniyle yeni girişimlerin çoğalımının engellenmesidir. Mersin'deki işletmelerin en büyük sorunlarından biri ölçek sorunudur. Mikro ölçekli işletmeler sistemde – Türkiye geneli ile özdeş-büyük bir paya sahiptir. Bu durum nitelikli alanlara kaymada, teknolojiyi egemen kılmada, inovasyonun içselleştirilmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla Mersin'e ivme kazandıracak en büyük etken nitelikli yerli ve yabancı yatırımları bölgeye çekebilmektir. Üniversitelerin bölge ekonomisinin gelişimine sunabildiği imkânlar ve teknopark, teknoloji geliştirme merkezleri gibi teknik kurumların varlığı doğrudan yabancı yatırımları, üniversite-sanayi işbirliğini ve inovasyonu teşvik edici unsurlardır. Bu anlamda Mersin Teknoparkı'nın faaliyete geçmesi ve üniversitenin aktif katılımı şehir açısından önemli bir gelişmedir. Bakliyat borsasının kurulması ile ilgili girişimler de bölgeye olan talebi olumlu yönde etkileyecektir. Mersin'i geçit şehri olmasının ötesinde bakliyat sektörünün merkezi haline dönüştüreceklerdir.

Tablo 5.3: Patent başvurularının illere göre dağılım sıralaması-2007

Sıralama	İller	Başvuru Sayısı
01	İstanbul	787
02	Ankara	248
03	Izmir	135
04	Adana	88
05	Bursa	71
06	Manisa	60
07	Kocaeli	54
08	Konya	39
09	Tekirdağ	37
10	Antalya	25
11	Denizli	25
12	Kayseri	24
13	Eskişehir	20
14	Gaziantep	16
15	Sakarya	16
16	Malatya	13
17	K.Maraş	12
18	Erzurum	12
19	Afyon	11
20	Elazığ	10
21	Muğla	10
22	Gümüşhane	9
23	Bilecik	9
24	Mersin	8
25	Isparta	8
26	Kırklareli	8

Kaynak: www.turkpatent.gov.tr

Bir şehrin teknoloji temelli işletmeleri ve inovasyon talebinde, o ilin yapmış olduğu patent başvuru düzeyi de bir gösterge oluşturmaktadır. Ayrıca patentler işletmelerin rekabetçi gücünün de göstergesi olmaktadır. Tablo 3'de de görüldüğü gibi, Mersin'in birçok ilimizin gerisinde olduğunu göstermektedir.

Mersin gibi her orta ölçekli şehrin rekabetçi olabilmesi için global sektörel trendleri izleyerek; inovatif, bilgi yoğun, ileri teknolojiyi esas alan ve katma değeri yüksek alanlara kaymak zorundadır. Yerel bazda teknolojik inovasyonların çoğalmasına ve ileri teknoloji ürünleri imalatının gelişimine de kaynaklık edecektir. Bu anlamda üniversite çalışanları ile sanayi

kuruluşlarını bir araya getiren Mersin Teknopark'ın kurulmuş olması daha önce de ifade edildiği gibi önemli bir yapılandırma.

Yüksek teknoloji ve nitelikli alanların Mersin'de varolmasında diğer önemli unsurlardan biri de bir şehrin bütünleştirilmiş pazarlama çabalarında gizlidir. Tıpkı bir mal ve hizmetin pazarlanmasında ürüne olan talep bundan olumlu etkilendiği gibi; şehirlere yönelik pazarlama çalışmaları da şehre olan ve nitelikli ekonomik faaliyetlere ilişkin girişimleri artırarak, şehrin rekabet gücünü artıracaktır. Bunun yanında, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını tetikleyici önemli bir faktör olacaktır.

5.2. Stratejik Karar Verme Kapasitesi

Stratejik karar verme gücündeki ve finansmandaki yetersizlikler orta ölçekli şehirlerin ve dolayısıyla işletmelerinin en fazla zayıf oldukları noktalardır. Bölge ekonomisinin gelişiminde sistemler ve kurumlar kadar onların izledikleri politikalar ve süreçler de etkili olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, mesleki örgütlerin ve kamu otoritelerinin bölgesel menfaatler gözetilerek, bölge adına ortak hareket etmesi, kurumlar arası güçlü bağlar ve etkileşim, bilgi ve haberleşme ağları stratejik kararlar vermeyi kolaylaştırıcı etkenlerdir. Uzun vadeli stratejik hedefleri ve uygulamaları olmayan şehirlerin ekonomik performansları da zayıf olmaktadır. Son dönemde bu anlamda Mersin'de yapılan 2006-2016 Mersin İnovasyon Stratejisi çalışması en kapsamlı ve uzun vadeli Mersin'in verimliliğini ve ekonomik performansını kuvvetlendirmeye yönelik çalışmadır. Stratejik kararların alınmasının yanında; çalışanların, işverenlerin, yerel yöneticilerin, sivil toplum kurumlarının bu kararları benimseme ve uygulamadaki başarıları da önemli olmaktadır.

5.3. İşgücünün Niteliği

İşgücü niteliğinin kalitesi tüm sektörlerde yeni fikirlerin filizlenmesine ve yeniliklere kaynaklık edecektir. Bu anlamda üniversitelerin araştırma ve eğitim imkânlarından yararlanan bir işletmecilik anlayışı ve yaklaşımlar bölgenin ekonomik gelişmesine önemli ölçüde kaynaklık edecektir. Nitelikli işgücü ve yaratıcı düşünceye sahip çalışanlar günümüzde rekabetçi firmaların en önemli güç kaynağıdır. Bölgenin yerel işgücü ihtiyaçları üniversite-sanayi işbirliği ile belirlenerek o doğrultuda mesleki programlara yön verilmesi nitelikli personel ihtiyacının kaynağında, yani lokal düzeyde tedarik edilmesine olanak tanıyacaktır.

5.4. Sektörel Çeşitlilik

Bir şehrin tek bir sektöre bağımlı kalması değişen koşullara cevap verebilme yeteneğini zayıflatır. Sektörel çeşitlilik ya da farklılaşma hem riski dağıtırken hem de bir şehrin değişen çevre ve ekonomik şartlarına uyum kapasitesini güçlendirir. Özellikle kömür işletmeciliği, çelik endüstrisi, taşımacılık-yükleme gibi geleneksel sanayi dallarına bağımlı faaliyet gösteren iller rekabetin gerisinde kalmaktadırlar.. Bunun yanında tek bir sektöre bağımlılık o sektörle ilgili kriz ortamı oluştuğunda o bölgenin ekonomisinin ve bireylerinin bütünüyle olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Çeşitlenmiş pazarlarda ise, herhangi bir sektörde oluşabilecek krizin yükünü bundan etkilenmeyen diğer sektörel altyapı sayesinde bölge ekonomisi daha rahat bertaraf edecektir.

5.5. Bağlantısallık

Başarılı şehirler aynı zamanda mal ve hizmetler ile insanların taşınmasında, yani mobilizasyonunda etkin fiziksel altyapıya ve ağlara sahiptirler. Uluslar arası etkileşim ve başarılı ihraç pazarlarına sahip olma rekabetçilikte önem kazanmaktadır. Ekonomik gelişmeye kaynaklık etmesi bakımından gerek ulusal gerekse de uluslar arası etkileşimde bir şehrin hava alanına sahip olması, bölgeye kolayca ulaşılabilirlik çok önemli bir unsur olmaktadır. Bugün Mersin'in hava alanına sahip olmaması, GSYİH bakımından %2.8'lik payı ile Türkiye'nin 7. büyük ekonomisine sahip bir şehir görüntüsü ile çelişen bir durumdur. Ayrıca, toplam nüfus itibarıyla da Türkiye'nin 8. büyük şehri olan Mersin'in halen bir hava alanına sahip olmaması büyük bir eksikliklerdir. Hava alanları özellikle yurtdışı, uluslar arası faaliyetler açısından birincil ulaşım kaynağı olup, özellikle temel stratejik alanlardan Turizm hedeflerine ulaşmada, yabancı turisti bölgeye çekmede en önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.6. Yaşam Kalitesi

Konutların kalitesi, bölgesel fiziki altyapı, çevre düzenlemesi, sosyal faaliyetler ve etkinlikler, sanatsal ve sportif faaliyetler gibi yaşam kalitesini artırıcı unsurlar nitelikli iş gücü ve üretim alanlarını bölgeye çekmede ve elde tutmada çekim merkezi olacaktır. Bölgenin üretim imkânlarının gelişmesi şehrin diğer fiziki ve sosyal standartlarının gelişmesine katkı sağlarken; diğer taraftan yaşam kalitesini artırıcı iyileştirmeler o bölgeye olan üretim ve işgücü sunumunu da olumlu yönde etkileyecektir.

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Mersin'in yerel güç alanları ve potansiyeli göz önünde bulundurularak yapısal eksikliklerin giderilebilmesi için daha önce de ifade edilen eksik olan bağlar ve bağlantılar kurulmalıdır. Global pazar trendleri ile uyumlu sektörel potansiyelin oluşturulması için lokal sınırlılıklar ve engeller tespit edilerek ortadan kaldırılması için güç birliği oluşturulmalıdır.

Stratejik ortaklıklar ve kümelerin oluşmasına altyapı hazırlanmalıdır. Yine stratejik sektörel alanlarla ilgili stratejik kavramlar olgunlaştırılarak hedef gruplara yönelik yoğun bir iletişim ağı oluşturulmalıdır. Tabii ki tüm bu stratejik eylemler yerel medyanın gücünü de kullanarak hayata geçirilmelidir. Bunun yanında orta-ölçekli bir şehir olarak büyük şehirlerle gereken stratejik bağlar ya da ortaklıklara da önem verilmelidir.

Bununla ilgili Mersin'de ciddi anlamda girişimler başlatılmıştır. Bölgesel anlamda tüm ekonomik birimleri de dahil eden geniş kapsamlı bir stratejik planın hazırlanması, Teknopark'ın işler hale getirilmesi, aynı zamanda Türkiye için de bir ilk olacak bakliyat borsasının kurulmasına yönelik girişimler bölge adına önemli gelişmelerdir. Halihazırda süregelen 2006-2016 Mersin İnovasyon Stratejisi çalışması ile de belirlenen üç stratejik alana yönelik aktif bir eylem planı gerçekleştirilmek istenmektedir. Serbest bölge ve liman potansiyeli ile lojistik, geniş tarımsal üretim imkânları ile tarımsal gıda ve turizm sektörleri odaklı bu eylem planından da anlaşılmaktadır ki ilin mevcut potansiyelini güçlendirmeye yöneliktir.

Orta-ölçekli şehir karakteristiklerini ve potansiyelini güçlendirmeye yönelik bu stratejik plan kuşkusuz önemsenmelidir. Ancak bir sonraki aşamada; kolay olmamakla birlikte hedefler büyütülmeli; büyük şehir ölçeğine ulaştıracak sektörlerle adım atmada, yani dünya trendleri ile uyumlu sektörel dönüşümü sağlayabilecek katma değeri yüksek alanları hedefleyen stratejik eylem planlarına geçiş sağlanmalıdır.

Sonuç itibarıyla Mersin, ülkemizin önde gelen büyük şehirleri arasında olabilecek, büyük ölçekte faaliyetlere imza atabilecek fiziki ve çevresel imkânlarla, insan kaynaklarına ve kurumsal kapasiteye sahip bir ilimizdir. Bütünleşik pazarlama çabaları ve çalışanların, işverenlerin, yerel yöneticilerin yeni beceri ve yaklaşımları öğrenme ve benimseme kabiliyetleri, stratejik karar verme kapasitesi ve eylem planları bu başarıda motive edici ve belirleyici temel güç olacaktır.

Kaynaklar

- Christopherson, S. (2004), "Creative Economy Strategies For Small and Medium Sized Cities: Options for New York State", *Working Paper*, ss. 1-21.
- Erickcek, G.A. (2004), "Small Cities Blues: Looking for Growth Factors in Small and Medium-Sized Cities", *Upjohn Institute Staff Working Paper*, No. 04-100, 1-41.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions-EFILWC. (2008), "Global Competition and European Companies' Location Decisions", Poznań, Poland, ss. 1-18.
- Fujita, M. ve Mori, T. (2005), "Frontiers of the New Economic Geography", *Institute of Developing Economies Discussion Paper*, No: 27, 1-35.
- Glaeser, E L (2005) Four Challenges for Scotland's Cities. Coyle, D, Alexander, W and Ashcroft, B (ed) *New Wealth for Old Nations: Scotland's Economic Prospects*. New Jersey: Princeton University Press
- Giffinger,R. ve diğerleri. (2006), "City-ranking of European Medium-Sized Cities", *Working Paper*, ss. 1-12.
- Henderson, J.V. ve diğerleri .(2000), "Geography and Development", *Working Paper*, ss. 1-35.
- Hildreth, P. A. (2006), "Roles and Economic Potential of English Medium Sized Cities: A Discussion Paper", *Working Paper*, ss. 1-46.
- Krugman, P. (1998), "The Role of Geography in Development", *Working Paper*, ss. 1-35.
- Meyer, John R. (2000), "The Role of Industrial and Post-Industrial Cities in Economic Development", *Joint Center for Housing Studies Harvard University:W001*, ss.1-30.
- Ormerod, P. ve Diğerleri. (2006), "Why distance doesn't die: Agglomeration and its benefits", *GLAECONOMICS Working Paper 17*, ss.1-37.
- Simmie, J. ve diğerleri. (2005), "Realising the Full Economic Potential of London and the Core Cities", *Working Paper*, ss. 1-21.
- Simmie, J. ve diğerleri. (2006), "State of the English Cities: The Competitive Economic Performanse of English Cities, *Department for Communities and Local Government*, ss.1-251.

www.tuik.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.turkpatent.gov.tr

www.invest.gov.tr